

3.5. Охорона та контроль за дотриманням режиму на заповідних територіях

Відносини в галузі охорони і використання територій та об'єктів природно-заповідного фонду регулюються Законом України "Про охорону навколишнього середовища" та іншими законодавчими актами України. Відповідно до цих документів землі територій та об'єктів природно-заповідного фонду України, а також землі природних територій та об'єктів, що мають особливу екологічну, естетичну, господарську, а також історико-культурну цінність, є об'єктами комплексної охорони, належать до земель природоохоронного та історико-культурного призначення. На них забороняється будь-яка господарська діяльність, що негативно впливає або може негативно вплинути в майбутньому на стан цих об'єктів чи перешкодити їх використанню за цільовим призначенням.

Збереження територій та об'єктів природно-заповідного фонду забезпечується шляхом:

1. Встановлення заповідного режиму.
2. Організації систематичних спостережень за станом заповідних об'єктів.
3. Проведення комплексних досліджень з метою розробки науково обґрунтованих заходів їх збереження та ефективного використання.
4. Дотримання вимог щодо охорони територій та об'єктів природно-заповідного фонду під час здійснення господарської, військової, управлінської та іншої діяльності.
5. Запровадження економічних важелів охорони заповідних територій та об'єктів.
6. Здійснення державного та громадського контролю за дотриманням їх охорони та використання.
7. Встановлення підвищеної відповідальності за порушення режиму їх охорони та використання, а також за знищення та пошкодження заповідних комплексів та об'єктів природно-заповідного фонду.
8. Проведення широкого міжнародного співробітництва у цій галузі.
9. Проведення інших заходів з метою збереження територій та об'єктів природно-заповідного фонду.

Території та об'єкти природно-заповідного фонду, за умови дотримання вимог режиму, можуть використовуватися:

- з природоохоронною метою;
- з науково-дослідною метою;
- для забезпечення рекреації природи і населення;
- з освітньо-просвітницькими та виховними цілями;

- для моніторингу навколишнього природного середовища.

Заготівля деревини, плодів і ягід, лікарських рослин, а також випасання худоби тощо можуть проводитися лише за умов, що така діяльність не суперечить цільовому призначенню територій та об'єктів природно-заповідного фонду.

Охорона біосферних і природних державних заповідників, національних природних парків, регіональних ландшафтних парків, ботанічних садів, дендрологічних парків загальнодержавного значення покладається на служби їх охорони, які створюються в структурі адміністрації заповідних територій зазначених категорій заповідних об'єктів.

Охорона територій та об'єктів природно-заповідного фонду інших категорій покладається на органи місцевої влади, підприємства, установи та організації, у віданні яких вони перебувають. У разі необхідності їх охорона може покладатися на адміністрації розташованих поблизу природних заповідників, біосферних заповідників, національних природних парків, регіональних ландшафтних парків.

Місцеві Ради народних депутатів, місцеві державні адміністрації, виконавчі органи місцевого самоврядування сприяють охороні та збереженню територій та об'єктів природно-заповідного фонду, виконанню покладених на них завдань.

До складу служб охорони територій та об'єктів природно-заповідного фонду входять керівники адміністрацій природних заповідників, заказників тощо, працівники охорони, а також інших підрозділів цих адміністрацій. Служби охорони очолюють керівники адміністрацій територій та об'єктів природно-заповідного фонду.

Працівники служб охорони територій та об'єктів природно-заповідного фонду мають право:

1. Вимагати від громадян та службових осіб пояснень у зв'язку з порушенням режиму територій та об'єктів природно-заповідного фонду, їх охоронних зон.
2. Перевіряти у громадян і службових осіб посвідчення на право перебування, використання природних ресурсів та здійснення іншої діяльності в межах відповідних територій та об'єктів природно-заповідного фонду.
3. Доставляти в певні пункти порушників заповідного режиму з метою з'ясування особи.
4. Складати протоколи про порушення вимог законодавства, надсилати їх відповідним органам для притягнення винних осіб до відповідальності.
5. Вилучати у порушників предмети та знаряддя незаконного використання природних ресурсів, транспортні засоби, відповідні документи.
6. Проводити особистий огляд речей, знарядь тощо.
7. Безперешкодно відвідувати підприємства, установи, організації, судна та інші транспортні засоби в межах відповідних територій та об'єктів природно-заповідного фонду, їх охоронних зон для перевірки дотримання законодавства про охорону навколишнього середовища та природно-заповідного фонду.

Працівникам служби охорони може бути надано у встановленому порядку право носіння форми, а також зброї під час виконання службових обов'язків.

Державний контроль за дотриманням режиму територій та об'єктів природно-заповідного фонду здійснюється Міністерством охорони навколишнього середовища України, його органами на місцях та іншими спеціальними уповноваженими державними органами.

Громадський контроль за дотриманням режиму територій та об'єктів природно-заповідного фонду здійснюється громадськими інспекторами охорони навколишнього природного середовища.

Порушення законодавства про природно-заповідний фонд тягне за собою дисциплінарну, адміністративну, цивільну або кримінальну відповідальність. Відповідальність про порушення законодавства про природно-заповідний фонд несуть особи, винні у наступному:

- а) нецільовому використанні територій та об'єктів природно-заповідного фонду, порушенні проектів створення та організації територій та об'єктів природно-заповідного фонду;
- б) здійсненні в межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду, їх охоронних зон забороненої господарської діяльності;
- в) організації на територіях та об'єктах природно-заповідного фонду, в їх охоронних зонах господарської діяльності без попереднього проведення екологічної експертизи або з порушенням її висновків;
- г) невжитті заходів щодо попередження і ліквідації екологічних наслідків аварій та іншого негативного впливу на території та об'єкти природно-заповідного фонду;
- д) порушенні строків і порядку розгляду клопотань про створення територій та об'єктів природно-заповідного фонду;
- е) псуванні, пошкодженні чи знищенні природних комплексів територій та об'єктів природно-заповідного фонду та зарезервованих для включення до його складу;
- є) порушенні вимог щодо використання територій та об'єктів природно-заповідного фонду;
- ж) порушенні допустимих фізичних, хімічних, біотичних та інших впливів та антропогенних навантажень;
- з) порушенні вимог наданих дозволів на використання територій та об'єктів природно-заповідного фонду;
- і) самочинній зміні меж, відведенні територій та об'єктів природно-заповідного фонду для інших потреб.

Розміри шкоди, заподіяної внаслідок порушення законодавства про природно-заповідний фонд, визначаються на основі кадастрової еколого-економічної оцінки включених до його складу територій та об'єктів природно-заповідного фонду, що проводиться відповідно до Закону, та спеціальних такс, що затверджуються Кабінетом Міністрів України.